

ХҮҮХЭД ХАМГААЛЛЫН ТОГТОЛЦОО, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ НЬ

IMPROVING THE CHILD PROTECTION SYSTEM AND LEGAL REGULATION

Х.Батбаяр

*ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн Гүйцэтгэх ажлын тэнхимийн
ахлах багш, цагдаагийн дэд хурандаа*

Товч агуулга. Хүүхдийг гэмт явдлаас хамгаалах тогтолцоо, эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох арга зам, энэ чиглэлээр хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, түүний үр дүнгийн талаар дурдсан.

Abstract. The system of protecting children from crime, ways to improve legal regulations, measures implemented in this area, and their results are mentioned.

Түлхүүр үг. Хүүхэд, гэмт явдал, хүүхэд хамгааллын тогтолцоо, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчил.

Keywords. Children, crime, child protection system, crimes and violations against children.

Улсын Их Хурлаас 2015 онд Хүүхэд харах үйлчилгээний тухай, 2016 онд Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийг баталж, хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөр (2017-2021)-ийг Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 270 дугаар тогтоолоор баталж, хэрэгжүүлсэн.

Мөн Улсын Их Хурлаас 2015 онд шинэчлэн баталсан Эрүүгийн хуульд хүүхдийн эсрэг гэмт хэргийг бие даасан бүлэг болгон, 2016 онд шинэчлэн баталсан Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуульд хүүхдийг гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах, хүүхдийг тусгай хамгаалалтаар хангах зохицуулалтуудыг тус тус хуульчилсан.

Хүүхдийг нийгмийн бүх орчинд хүчирхийлэл, дарамт, мөлжлөг, үл хайхрах байдлаас ангид байлгах, тэдний хамгаалагдах эрхийг хуулиар баталгаажуулах бодлого хэрэгжүүлснээр манай улс хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг бүх орчинд хориглосон дэлхийн 49 дэх орон болсон.⁵⁸ Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулиуд болон эдгээрийг дагаж гарсан журмуудаар хүүхдийн эрхийг хангахад төр, иргэн, хуулийн этгээдийн оролцоо болон хүүхдийг үл хайхрах байдал, дарамт, мөлжлөг, хүчирхийллийн бүх хэлбэр, эрсдэлт нөхцөлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах хариу үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байна. Мөн 2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн Эрүүгийн болон Зөрчлийн тухай хуульд гэр бүлийн хүчирхийллийг гэмт хэрэг, зөрчилд тус тус тооцсон.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 48 дугаар тогтоолоор Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөлийг 32 гишүүн, 4 дэмжигч гишүүнтэйгээр шинэчлэн байгуулсан. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсгийг үндэслэн хүүхэд хамгааллын үйл ажиллагааг нэгдсэн бодлого, төлөвлөлт, зохицуулалттайгаар хэрэгжүүлэх салбар дундын байнгын ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнийг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2017 оны 218 дугаар тушаалаар байгуулсан.

Улсын Их Хурлын 2016 оны 12 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Засгийн газрын 4 дүгээр тогтоолоор Хүүхдийн төлөө үндэсний газрыг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар болгон шинэчлэн зохион байгуулж улсын хэмжээнд нийслэл, 21

⁵⁸ Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөр, Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 270 дугаар тогтоолын хавсралт

аймагт Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, 9 дүүрэг тус бүрт хэлтэс байгуулагдсан нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, зөрчигдсөн эрхийг хамгаалахад чухал алхам болжээ.

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын дэргэд “Хүүхдийн тусламжийн 108 утасны үйлчилгээний төв”-ийг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 55 дугаар тогтоолоор байгуулж, сард дунджаар 10 мянга гаруй дуудлага хүлээн авч, хүүхэд өсвөр үеийнхэнд зөвлөгөө, мэдээлэл өгч, хүүхэд хамгааллын шуурхай тусламж үзүүлж байна.

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудлаар судалгаа, шинжилгээ хийх, салбарын хүний нөөцийг чадваржуулах чиг үүрэгтэй “Сургалт, судалгаа, мэдээллийн төв”-ийг байгуулан төрийн бүх шатны байгууллага, эцэг эхчүүд, олон нийтэд чиглэсэн хүүхдийн эрх, хамгаалал, хүмүүжлийн эерэг арга, гэр бүлийн боловсрол олгох сургалт, “Хүүхдээ эерэг аргаар хүмүүжүүл” аян, “Эцэг эхийн зөвлөгөөн”-ийг үндэсний хэмжээнд зохион байгуулжээ.

Хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, Зөрчлийн тухай хуульд заасан хүүхдийн эсрэг 16 төрлийн зөрчлийг шалган шийдвэрлэх чиг үүрэгтэй ажиллах хүүхдийн эрхийн байцаагчийг Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.3 дахь хэсэгт заасны дагуу сонгон шалгаруулж, сургалтад хамруулан Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2017 оны А/181 дүгээр тушаалаар 32 албан хаагчид хүүхдийн эрхийн улсын байцаагчийн эрх олгосон байна.

Боловсролын салбар дахь хүүхэд хамгааллын бодлогын хүрээнд тодорхой арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажилласан байна. Тухайлбал, Боловсрол, соёл шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийн А/476 дугаар тушаалаар “Ерөнхий боловсролын сургуулийн орчин дахь хүүхэд хамгааллын бодлого” боловсруулжээ. Энэ ажлын хүрээнд сургуулийн орчин дахь үе тэнгийнхний дарамт, хүчирхийлэл, орчны аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийн зүгээс хүүхэдтэй зүй бус харьцсан зэрэг асуудалд дүн шинжилгээ хийх зорилгоор хүүхдийн тусламжийн 108 утасны үйлчилгээний төвийг тогтмол ажиллуулж, мөн Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх хүрээнд “Боловсролын салбар дахь хүүхэд хамгааллын бодлого, ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн багшийн ёс зүйн дүрэм”-ийг тус тус баталсан байна. Түүнчлэн, “Ерөнхий боловсролын сургууль, дотуур байранд хүүхэд хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх журам”, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийг суурь боловсролын үйлчилгээнд тасралтгүй хамруулах журам”-ын хэрэгжилтийг хангахад анхаарал хандуулан ажиллаж байгаа нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг бууруулахад чиглэгдсэн онцлог ажил гэж үзэж болно.

Хүүхэд, гэр бүл, залуучуудын хөгжлийн газраас гаргасан судалгаанаас үзвэл, 2018-2022 онд Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиудын хэрэгжилтийг хангах хүрээнд “Хүүхдийг эерэг аргаар хүмүүжүүл” үндэсний аян өрнүүлж 21 аймаг, 9 дүүрэгт зохион байгуулсан 82 удаагийн арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 200 гаруй төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, байгууллага оролцож, нийт 53650 эцэг, эх, 3500 хүүхэд энэхүү аянд нэгдсэн байна. Аяны хүрээнд 855 удаагийн сургалт зохион байгуулж, 1628 сургагч багш бэлтгэж, 8240 боловсролын байгууллагын ажилтан, 53650 эцэг, эхэд хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргын талаар зөвлөгөө мэдээлэл өгч, нөлөөлөл сурталчилгааны ажлыг тогтмолжуулжээ.⁵⁹

Мөн хүүхдийн эрх, аюулгүй байдлыг хангахад ахмад настны оролцоог хангаж, 194 хүүхэд хамгаалагчийг нийслэлийн 152 хороо, 21 аймагт ажиллуулж “Хүүхэд хамгаалагч” төслийг Цагдаагийн ерөнхий газартай хамтран үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлсэн нь төрөөс хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр олон талт арга хэмжээ явуулж байгааг харуулж байна.

⁵⁹ С.Тунгалагтамир. “Төрөөс хүүхдийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаа, цаашид анхаарах асуудлууд” Хүүхэд хөгжлийн орчин үеийн асуудлууд, Олон Улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл. УБ., 2022, 20 дахь тал

Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр хэрэгжүүлж байгаа олон талт ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 60 дугаар зарлигаар 2019-2020 оныг “Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын жил” болгон зарлаж, хүүхдийн эрхийг хүндэтгэх, эрсдэлтэй нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдэд туслах, хүүхдийн эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах чиглэлд идэвх санаачилга гаргаж ажиллахыг ард иргэддээ уриалахын зэрэгцээ Монгол Улсын Засгийн газарт 9 чиглэл хүргүүлсэн нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх агуулгыг илэрхийлсэн байна. Үүнд:

1. Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулиудын хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж, харилцан уялдаатай хэрэгжүүлэх;
2. Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөр болон Осол, гэмтлээс сэргийлэх үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд хүүхдийн хөгжлийг дэмжих, урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах чиглэлээр төлөвлөсөн үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, салбар хоорондын уялдааг хангаж ажиллах;
3. Хүүхдийн эрхийг хамгаалах, аливаа эрсдэлээс сэргийлэх, хүүхдээ эерэг аргаар хүмүүжүүлэх, эх оронч үзэл төлөвшүүлэх чиглэлээр олон нийтийг соён гэгээрүүлэх ажлыг үе шаттай зохион байгуулах, эцэг, эхийн үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх;
4. Гэр бүл төвтэй хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах, хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ үзүүлж байгаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг дэмжих;
5. Хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах, аймаг, дүүргийн өсвөр үеийн кабинетаар үйлчлүүлж байгаа хүүхдүүдэд сэтгэл зүйн болон бусад шаардлагатай зөвлөгөө, туслалцааг үзүүлж хэвших;
6. Хүүхдийг цахим орчны халдлагаас хамгаалах тодорхой арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэх, үр дүнг үнэлж, хэрэгжилтийг сайжруулах, энэ чиглэлээр хуулийн төсөл боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;
7. Хар тамхи, мансууруулах бодисоор өсвөр, залуу үеийг хордуулж байгаа нөхцөл байдлыг судлан шалтгаан, нөхцөлийг арилгах арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэх;
8. Хүүхдийн хүмүүжил, ёс суртахууныг гэр бүлд нь төлөвшүүлэх, гэр бүлийн боловсрол олгох нөлөөллийн үйл ажиллагааг үе шаттай зохион байгуулах, үндэсний хэмжээнд гарч байгаа хүүхдийн хөгжил, хамгааллын бүх төрлийн хөтөлбөр (контент)-ийн агуулга, чанарыг сайжруулах;
9. Нийгмийн ажилтны (гэр бүл, боловсрол, эрүүл мэнд, хууль сахиулах байгууллага зэрэг бүх салбарт ажиллаж байгаа) албан тушаалын тодорхойлолтыг хүүхэд хамгааллын чиглэлээр хүлээх үүрэгтэй нь уялдуулан шинэчилж, нэгдсэн арга зүй, хариуцлагын зарчмаар ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх зэрэг болно.

Гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхэдтэй холбоотой эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх зарим ажиллагаанд хүүхдийн эрхийг хамгаалах талаар зохицуулаагүйн улмаас хүүхдийн эрх ноцтой зөрчигдөж байна. Тухайлбал, гэмт хэргийн талаар гомдол, мэдээллийг хүлээн авч шалгах ажиллагаанд хүүхдээс “гэрч”-ийн мэдүүлэг авдаг тул уг нотлох баримт нь цаашид хэргийг шийдвэрлэхэд хүчтэй нөлөө үзүүлж, өөрийнх нь эсрэг нотлох баримт болж байна. Тиймээс эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа тус бүрд хүүхэд оролцох тохиолдолд хэрхэн хамгаалах талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай.

Насанд хүрэгчид болон хүүхдэд ял оногдуулахдаа ялгамжтай хандах, тэр дундаа хүүхэд гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдсон тохиолдолд аль болох хорих ял оногдуулахгүй байх, бусад төрлийн хариуцлагын арга хэмжээг шүүхээс сонгож хэрэглэдэг байх шаардлагатай байна. ³Шүүхийн Ерөнхий зөвлөлөөс ирүүлсэн мэдээлэлд Эрүүгийн тухай хуулийн 12 дугаар бүлэгт заасан гэмт хэрэгт үйлдсэн

насанд хүрэгчдэд “тэнсэн харгалзах ял” оногдуулдаг атлаа яг ижил төрлийн гэмт хэрэг үйлдэж, ял шийтгүүлсэн бүх хүүхдэд “хорих” ял оногдуулж байгаа нь харамсалтай юм.

Иргэний хэрэг маргаан, тэр дундаа гэр бүл цуцлалтыг шийдвэрлэхдээ хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хэрхэн хөндөгддөг, шүүхээс хэрхэн шийдвэрлэсэн талаар тоон мэдээлэл байхгүй, эцэг эсвэл эхийн хэн нэгний асрамжид хүүхэд шилжсэн үед тухайн хүүхдийн эрхийг хэрхэн хамгаалах талаар хяналтын тогтолцоо огт байхгүй байна. Мөн долоо ба түүнээс дээш насны хүүхдийн саналыг авна гэж байгаа боловч хуулиар уг саналыг хэрхэн авах, ямар этгээдийг байлцуулах, энэ ажиллагаанд хүүхдийн эрхийг хэрхэн хангах талаар зохицуулалтгүй хэвээр байна. Тиймээс иргэний хэрэг маргаан дахь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлын талаар мэдээллийг гаргадаг байх, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хүүхдийн эрхийг хамгаалах зохицуулалтыг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нарийвчлан оруулах шаардлагатай.

Улсын хэмжээнд 2019 оны 1068 хүүхэд, 2020 онд 811 хүүхэд гэмт хэрэгт холбогдсоноос Улаанбаатар хотод 2019 онд 649 хүүхэд, 2020 онд 558, 2021 онд 620, 2022 онд 682 хүүхэд гэмт хэрэгт холбогдож байгаа тул нийслэл хотын хэмжээнд энэ төрлийн хэргийг мөрдөн шалгадаг, хянан шийдвэрлэх дагнасан шүүхийг бий болгох зайлшгүй шаардлагатай байна. Зөвхөн хүүхэд холбогдсон төдийгүй хохирогч хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэдний хохирлыг барагдуулах үндэсний тогтолцоо бий болгоход дагнасан субъектийн үүрэг онцгой хувь нэмэр оруулна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны үед зөвхөн “хорих ял шийтгүүлсэн” өсвөр насны ялтантай холбоотой зохицуулалт үйлчилж байгаа ба бусад төрлийн ял шийтгэл эдэлж байгаа хүүхэдтэй холбоотой ямар ч нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй, насанд хүрэгч нартай адил хяналтын тогтолцоо ажиллаж байна. Тиймээс хүүхэд хууль зөрчсөнөөс эхлээд тохирох хариуцлага хүлээлгэх, түүнд хяналт тавих хүртэл бүхий л шатанд хүүхдийн эрхийг хамгаалах тогтолцоог бий болгох, хууль хяналтын байгууллагын шатанд хүүхдийн эрхийн зөрчил гардаг нөхцөлийг таслан зогсоох сорилттой нүүр тулж байна.

Судалгаанд оролцсон хүүхдүүд, үйлчилгээ үзүүлэгч, үүрэг хүлээгчдийн зүгээс хүүхдийг үл хайхрах хүчирхийлэл, үе тэнгийн дээрэлхэлт, хүүхдийг зодож шийтгэх явдал хүүхэд хамгааллын зонхилох асуудал хэмээн тодорхойлсон нь өмнөх жилүүдэд хийсэн бусад байгууллагын судалгааны үр дүнтэй ижил байна. Мөн хүүхдийн эрхийн зөрчилд орон нутгийн онцлог, хүйс, нийгмийг байдлаар ялгаварлан гадуурхах асуудал амь бөх байсаар байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэсний цөөнхийн, хөдөлмөр эрхэлдэг, бэлгийн мөлжлөгийн хохирогч хүүхдүүдэд хэрэгцээнд нийцсэн хариу үйлчилгээ үгүйлэгдсэн хэвээр байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй болон үндэсний цөөнхийн хүүхдүүдэд хүртээмжтэй байдлаар эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулж чадахгүй байна.

Ковид-19 цар тахлын нөлөө хүүхдийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж хүүхдийн эрхийн зөрчил, түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээний төвөөр үйлчлүүлэгч хүүхдийн тоо нэмэгдсэн байна. Монгол Улсын Засгийн газраас цар тахлын хямралыг даван туулахад дэмжлэг болгон хүүхдэд улсаас олгодог халамжийн мөнгийг нэмэгдүүлсэн байна.

Дүгнэлт

Төрөөс хүүхдийн хөгжил, хамгааллын талаар хууль, эрх зүйн орчныг тодорхой хэмжээгээр бүрдүүлэн, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл буурахгүй байгаа нь судалгааны дүнгээс харагдаж байна.

Хүүхэд хамгааллын тогтолцоонд хүүхдийн оролцоог бодитой хангах механизм, мэдлэг, чадвар, дадал үгүйсгэж хүүхэдтэй холбоотой шийдвэрийг насанд хүрэгчид, үйлчилгээ үзүүлэгчид өмнөөс нь гарган хүүхдийн дээд эрх ашгийг хангаж чадахгүй байна. Цаашид хүүхдийн оролцоог бодитой болгох, хүүхдүүдэд

амьдрах ур ухаан, зөөлөн чадвар, даван туулах чадавхийг нь нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг тэгш, хүртээмжтэй байдлаар зохион байгуулах хэрэгцээ шаардлага нэмэгдсээр байна.

Санал

- Хүүхдийн эрхийг хамгаалахтай холбогдсон хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг сайжруулах, хэрэгжилтийн байдалд хяналт, шинжилгээ-үнэлгээ хийх;
- Хүүхдийн эрхийн хороо, хүүхдийн эрхийн улсын байцаагчийн үйл ажиллагааг хүүхэд хамгаалал, гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогч хүүхдийг илрүүлэх, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, шаардлагатай тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг зохион байгуулахад чиглүүлэх, ажлын үр дүнг тооцож, ажиллах;
- Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлд өртөх эрсдэлийн судалгааг жил бүр хийж, хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлтэй тэмцэх бодлого боловсруулах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг төлөвлөхдөө судалгааны үр дүнг ашиглах;
- Хүүхдийн эсрэг гэмт хэргийн нийт гэмт хэрэгт эзлэх хувийн жинг бууруулах чиглэлээр эрх зүй, зохион байгуулалтын шинжтэй арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэх;
- Гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхдийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэг бүхий төрийн болон төрийн бус байгууллагын хамтын ажиллагааг сайжруулах, гэр бүлийн харилцаа, гэр бүл төлөвлөлт, эцэг, эхийн хариуцлага, үлгэр дуурайлал, түүний эерэг, сөрөг үр дагаврын талаарх иргэдийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх сургалт, зөвлөгөө өгөх ажлыг зохион байгуулах;
- Цахим орчин дахь хүүхэд хамгаалал, үе тэнгийнхний гадуурхалт, дээрэлхэлтийн талаарх суурь судалгааны ажил гүйцэтгэх, энэ чиглэлээр урьдчилан сэргийлэх ажил зохион байгуулах;
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг эрүүл мэндийн үзлэг, хүүхдийн хөгжлийн ерөнхий байдлын судалгаанд тогтмол хамруулах.

Ашигласан материал

Монгол Улсын хууль тогтоомж

- Монгол Улсын Үндсэн хууль. //Төрийн мэдээлэл. УБ., 1992. №1
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. УБ., 2017. №5
- Хүүхдийн эрхийн тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. УБ., 2016. №9
- Хүүхэд хамгааллын тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. УБ., 2016. №9
- Гэр бүлийн тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. УБ., 1999. №30
- **Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөр, Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 270 дугаар тогтоолын хавсралт**

Судалгааны материал

- “Хүүхэд хамгааллын тогтолцооны зураглал” судалгааны тайлан. Дэлхийн зөн Монгол олон улсын байгууллага, Тогтвортой хөгжлийн санаачилга төрийн бус байгууллага. УБ., 2021
- “Төрөөс хүүхдийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаа, цаашид анхаарах асуудлууд” Хүүхэд хөгжлийн орчин үеийн асуудлууд, Олон Улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл. 2022
- Хөгжлийн академи төрийн бус байгууллага. “Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг шүүхээр шийдвэрлэсэн байдалд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгаа. УБ., 2017
- Монголын эмэгтэйчүүдийн сан, Дотоод хэргийн их сургууль, Хүйсийн тэгш эрхийн төв төрийн бус байгууллага. “Хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг: шалтгаан, нөлөөлж буй хүчин зүйлс” судалгаа. УБ., 2019

- Улсын Ерөнхий Прокурорын газар. “Насанд хүрээгүй хүнийг хүчиндэх гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл” судалгаа. УБ., 2019

Цахим эх сурвалж

- [http:// www.un.org](http://www.un.org)
- [http:// www.unodc.org/india](http://www.unodc.org/india)
- [http:// www.csrindia.org](http://www.csrindia.org)
- [http:// www.mha.nic.in](http://www.mha.nic.in)
- [http:// www.humanrights.mn](http://www.humanrights.mn)
- [http:// www.chrd.org.mn](http://www.chrd.org.mn)
- [http:// www.nso.mn](http://www.nso.mn)
- Global childhood report 2019- Savethechildren.org/us/about-us/resource-library/annual-report